

Leif Lindgren & Jari Ilmonen

Metsähallituksen vastuulajien tila ja suojelutaso vuonna 2006

Meritatar

Polygonum oxyspermum C.A. Mey. & Bunge

- Luonnonsuojeluasetus: erityisesti suojeltava, rauhoitettu
- Luontodirektiivi: —
- Uhanalaisuusluokka vuonna 2000: CR, äärimmäisen uhanalainen; Suomen vastuulaji
- **Suojelutason kokonaisarvio vuonna 2006: epäsuotuisa huono – heikkenevä**

Kuva: Leif Lindgren

Levinneisyysalue ja esiintyminen

Meritattaren levinneisyysalueen pinta-ala on 100 km². Pinta-ala on määritetty lajin ainoan nykyesiintymän (havaittu vuosina 1990–2006) sijaintipaikan 10x10 km:n ruudun pinta-alan mukaan. Lajia kasvaa nykyisin vain Jurmon saarella, jonka pinta-ala on noin 280 ha. Lisäksi Jurmon läheisillä riutasaarilla (Sanden, Estrevlan, Ömsarsten) on ollut tilapäisiä esiintymiä (kuva 1).

Lajin levinneisyysalueen on arvioitu pienentyneen huomattavasti tarkastelujaksolla 1950–2006. Kaikkiin lajia on esiintynyt 23:lla 10x10 km:n ruudulla, ja vielä 1950-luvun jälkeen laji on havaittu 11 ruudulta. Nykyään meritatar tunnetaan vain yhdeltä ruudulta.

Meritattaren levinneisyys tunnetaan kohtalaisesti. Jurmon esiintymät tunnetaan hyvin, mutta seitsemän lajin kaikista tunnetuista havaintopaikoista on edelleen tarkistamatta.

Lajin levinneisyysalueen tilan on arvioitu olevan epäsuotuisa huono – heikkenevä sen supistumisen vuoksi.

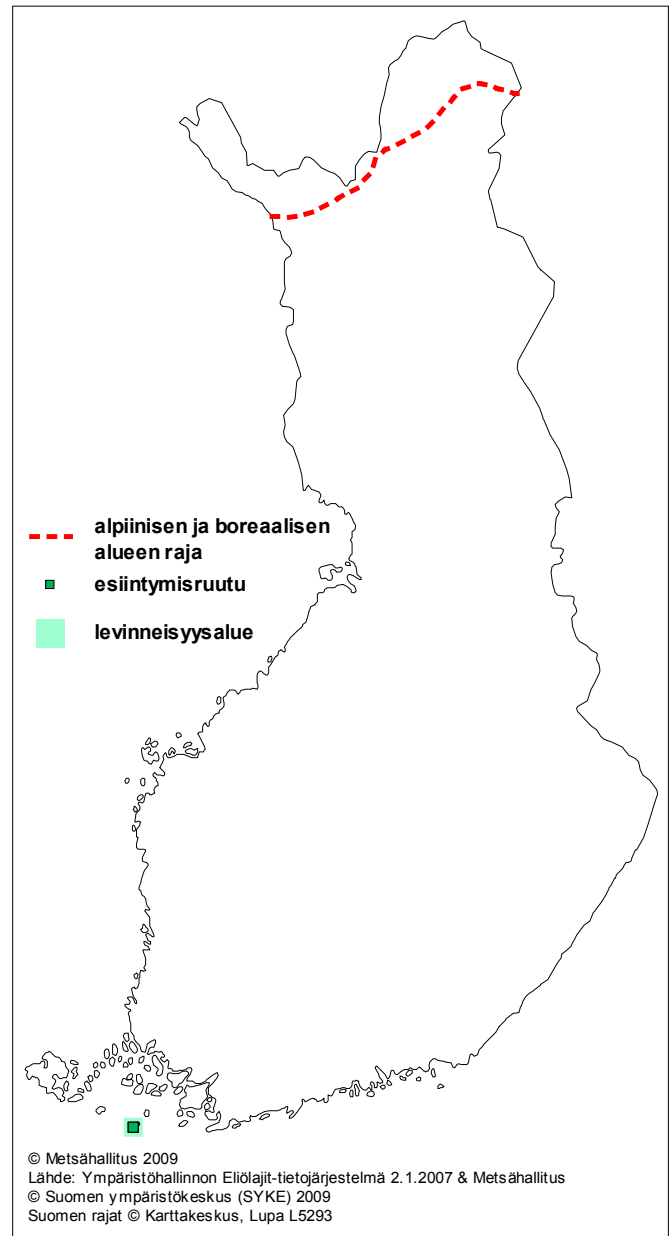
Populaatiokoko

Kattavia tietoja meritattaren populaatiokoosta on vain Jurmosta. Vuonna 2004 yksilöitä (kaikki osakasvustot laskettu yhteen) laskettiin Jurmossa yhteensä 1 051, vuonna 2005 laskettiin 590 ja vuonna 2006 455 yksilöä. Vuodelta 1987 ilmoitetaan 1 600 yksilöä ja vuodelta 1991 peräti 2 579 yksilöä (ympäristöhallinnon Eliölajitietojärjestelmä), muttei ole varmaa ovatko nämä tiedot vertailukelpoisia myöhempiin laskentoihin nähden. Meritattaren esiintyminen vaihtelee selvästi vuodesta toiseen Jurmon eri rannoilla. Vuonna 1991 laji oli niukka Västerfladanin rannalla (Puolasmaa ym. 1991), missä oli kuitenkin varsin runsas kasvusto vuosina 2004–2006. Populaatiokoon arvio on vuosien 2004–2006 havaintojen mukaan keskimäärin 700 yksilöä ja vaihteluväli 455–1 051 yksilöä.

Taulukko 1. Meritattaren populaatiokoko.

	Suomessa yhteensä	Boreaalisella alueella	Alpiinisella alueella
Yksilöitä	700	700	–

Jo Eklund (1958) mainitsee lajin runsauden vaihtelevan. Museoetiketissä (Helsingin Kasvitieteellinen museo, 20.7.1929) Eklund kertoo, että vuonna 1929 Jurmossa oli ainakin 100 000–200 000 meritataryksilöä. Tarkastelujakso 2004–2006 on liian lyhyt varman kehityssuunnan havaitsemiseksi, mutta kehitys Jurmossa näyttäisi kaudella 1929–2006 ja myös kaudella 1991–2006 olevan pikemmin taantuva kun runsastuva. Isossa meritataryksilössä on

Kuva 1. Meritattaren levinneisyys.

noin 2 100 kukintoa. Lajin siementuotanto saattaa olla heikko, mutta taimien kasvukauden aikainen kuolleisuus on Jurmossa pieni (Puolasmaa ym. 1991).

Meritattaren populaatiokoon on arvioitu pienentyneen tarkastelujaksolla 1987–2006, miltä ajalta on käytettävissä tietoja yksilömääristä. Tänä aikana Jurmon populaatio näyttää hieman taantuneen ja itäisen Suomenlahden Kaunissaaren esiintymä hävisi. Jos Eklundin ilmoittamat huippulukemat otetaan vertailukohdaksi, on taantuma pelkästään Jurmossa vuodesta 1929 vuoteen 2006 ollut 99,5–99,8 %. Vuodesta 1991 vuoteen 2006 taantuma olisi 78 %. Muutos vuodesta 2004 vuoteen 2006, miltä ajalta on käytettävissä vertailukelpoiset yksilölaskennat, on 57 %. Vuosina 2007–2008 tehdyt seurannat tukevat pienentymistä. Lajin Jurmon populaa-

tiokoko tunnetaan hyvin. Vielä 1900-luvun alkupuolella lajilla oli 37 löytöpaikkaa eteläisimmän Suomen rannikolla. Lisäksi lajin esiintymät ovat pitkällä aikavälillä hävinneet kaikkialta muualta kuin Jurmosta. Kasvupaikkojen määränä arvioiden väheneminen kaikkiaan 37 paikasta nykyiseen neljään (Jurmo ja lähisaaret) on 89 %.

Lajin populaation tilan on arvioitu olevan epäsuotuisa huono–heikkenevä. Laji on taantunut hyvin voimakkaasti ja sitä esiintyy vakituisesti enää yhdellä saarella, joskin useammalla rannalla.

Lajin elinympäristöt

Meritatar kasvaa merenrannoilla. Laji ei ole rajoittunut kasvamaan yksinomaan hiekkarannoilla (esim. luonnon-suojelulain mukaiset hiekkarannat), vaan myös sora- ja somerikkorannat kelpaavat kasvupaikaksi (joskin huomomin), varsinkin jos ne ovat rakkolevän lannoittamia. Meritartarta ei ole löytynyt kasvillisuudeltaan sulkeutuneilta rannoilta. Erityisesti se näyttää suosivan voimakkaan levälannoituksen vaikutuspiirissä olevia ja avoimina pysyviä hiekkarantoja. Jurmossa hiekka-, sora- ja somerikkorantakuvioiden pinta-ala, joissa meritartarta esiintyy, on 16,7 ha.

Meritattaren elinympäristön pinta-alan on arvioitu pienentyneen tarkastelujaksolla 1963–2006 Itämeren rehevöitymisen ja rantojen sulkeutumisen myötä. Jurmossa lajille sopivan elinympäristön määrä on lievästi pienentynyt 2000-luvulla. Lajille sopivan elinympäristön, hiekkasten ja soraisten merenrantojen tilaa on seurattu 1800-luvun lopulta alkaen, Jurmossa 1920-luvulta. Meritattaren elinympäristön tila tunnetaan hyvin.

Lajin elinympäristön tilan on arvioitu olevan epäsuotuisa huono – heikkenevä. Yleisesti ottaen lajille sopivien elinympäristöjen tila on heikentynyt selvästi ja heikentyminen jatkuu edelleen.

Lajiin vaikuttaneet ja vaikuttavat tekijät sekä tulevaisuuden ennuste

Havaittu meritattaren levinneisyysalueen voimakas supistuminen osuu selvemmin 1960- ja 1980-luvuille, mutta yksiselitteistä syytä supistumiseen ei tunneta. Myöskään Jurmossa havaittuun taantumiseen ei ole tiedossa selvää

syytä. Vapaa-ajan asuntojen rakentaminen, hiekkarantojen haravoiminen ym. rantoja muuttava, lisääntynyt ihmistoiminta selittää vain pienen osan havaituista muutoksista.

Lajin taantuminen osuu ajallisesti yhteen laidunnuksen vähenemisen ja loppumisen kanssa, mutta selvää syy-yhteyttä ei ole osoitettu. Ei ehkä kuitenkaan ole sattuma, että lajin ainoa nykyesiintymä on laidunsaarella. Kesällä 2006 Jurmossa ei (ensi kertaa sitten keskiajan) laidunnettu, ja meritatar hävisi laajalta Sorgenin rakkolevävallilta, jolla laji oli aikaisemmin melko runsaslukuinen. Syy oli ilmeisesti se, että maltsat, nokkoset, ohdakket ym. korkeakasvuiset kilpailijat ovat vallaneet kasvupaikan. Mahdollisesti sopivien hiekkarantojen kiihtynyt pensoituminen ja ruohottuminen rantalaidunnuksen loputtua on ollut tärkeä vähenemistä aiheuttava tekijä (Puolasmaa ym. 1991), ja laiduntavat eläimet ilmeisesti syövät pois meritattaren kilpailijoita.

Eklund (1958) mainitsee lajin kasvupaikaksi nimenomaan hiekan peittämät rakkoleväkasamat. Rakkolevän taantuminen ja sen hiekkarantoja lannoittavan vaikutuksen väheneminen on myös mahdollinen syy meritattaren taantumiseen, mutta sekään ei ainakaan yksin selitä havaittuja laajoja muutoksia. Toisaalta Itämeren rehevöityminen on 1900-luvun loppupuoliskolla johtanut siihen, että laajat levälautat ajautuvat hiekkarannoille ja jäävät sinne mätänemään. Laidunnuksen aiheuttaman eroosion puuttuessa nämä hiekkarannat muuttuvat melko nopeasti ruovikoiksi tai kaislikoiksi.

Meritattaren tulevaisuuden ennusteen arvioidaan olevan epäsuotuisa huono – heikkenevä. Lajin taantuminen jatkuu edelleen ja se on välittömässä häviämisaarassa, sillä nykyisenkään esiintymän hoitoa ei ole pystytty turvaamaan.

Suojelutilanne ja hoitotoimet

Kaikki meritattaren neljä nykyistä kasvupaikkaa (Örna, Sorgen, Östra sandstranden ja Österrevet) ovat Jurmon pääsaarella ja kuuluvat Saaristomeren kansallispuistoon, joka on myös Natura-alue (taulukko 2). Yksi havaintopaikoista (Sorgen) on osin suojelematonta yksityisranta, joka kuitenkin kuuluu Natura-alueeseen.

Taulukko 2. Meritattaren olemassa olevien havaintopaikkojen jakautuminen suojelualueille, suojeluohjelma-alueille ja niiden ulkopuolelle sekä Metsähallituksen alueille. Lähde: ympäristöhallinnon Eliölajit-tietojärjestelmä 2.1.2007, yksi paikka (Pyhtää) on poistettu hävinneenä.

Omistaja	Natura	Luonnon-suojelualue	Luonnon-suojeluohjelma	Naturan tuoma lisäys	Suojelu yhteensä	Ei suojeltu	Kaikki yhteensä
Mh	4	4	–	–	4	–	4
muu	–	–	–	–	–	–	4
Yhteensä	4	4	–	–	4	–	4

Jurmon kasvupaikkoja on laidunnettu pitkään yhtäjaksoisesti, ei kuitenkaan vuonna 2006.

Suojelu-, hoito- ja tiedonkeruutarve

Pääosa Jurmon kasvustoista on Saaristomeren kansallispuistossa. Jos lajia löydetään muualta, tulee esiintymät suojella luonnonsuojelulla.

Jurmossa tulee ehdottomasti jatkaa laiduntamista nautakarjalla ja lampailta meritattaren säilymisen turvaamiseksi.

Kasvupaikkojen tarkistamista on jatkettu vuoden 2006 jälkeen. Neljä lajin vanhaa havaintopaikkaa on vielä kokonaan tarkastamatta: Föglön Jyddö, Nauvon Nötö sekä Porvoon Gloscholmen ja Sandön. Kaikki yllä mainitut havaintopaikat on syytä tarkistaa lajin häviämisen tai esiintymisen varmistamiseksi.

Jurmon kaikkia kasvustoja (ja mahdollisesti uusia löydettäviä) tulee toistaiseksi seurata vuosittain, kunnes populaation vuosittainen vaihtelu ja sen syyt on saatu luotettavasti selvitettyä. Seurantoja on jatkettu vuosina 2007 ja 2008.

Lajin autekologiaa tulee tutkia, jotta valmiudet tehokkaaseen suojeluun lisääntyvät. Tämä tehdään Metsähallituksen ja SYKE:n yhteistyönä. Voidaan myös harkita lajin yksilöiden siirtämistä Jurmosta muualle sopiville kasvupaikoille (esim. Färö) ja/tai ex situ -viljelyyn.

Kirjallisuutta

Eklund, O. 1958: Die Gefäßpflanzenflora beiderseits Skiftet im Schärenarchipel Südwestfinnlands. – Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk. 101: 1–342.

Jalas, J. & Suominen, J. (toim.) 1979: Atlas Floreae Europaeae. Distribution of vascular plants in Europe. 4. Polygonaceae. – The Committee for Mapping the Flora of Europe & Societas Biologica Fennica Vanamo, Helsinki. 71 s.

Laine, U. 1997: Meritatar – tarmpröe. – Teoksessa: Rytteri, T. & Kettunen T. (toim.), Uhanalaiset kasvit. Suomen ympäristökeskus ja Kirjayhtymä, Helsinki. S. 209–210.

Lindgren, L. 2007: Metsähallituksen vastuulajien tila 2006 -arviointi. Meritatar. – Julkaisematon raportti (asianumero 4915/41/2007), Metsähallitus, Vantaa, 21.12.2007. 10 s.

Puolasmaa, A., Rautiainen, V.-P. & Syrjänen, K. 1991: Korppoon Jurmon uhanalaisten kasvilajien suojelu- ja hoitosuunnitelmat. – Moniste, Turun yliopisto, Biologian laitos, kasvimuseo ja kasvitieteen osasto. 61 s.

Rytteri, T., Kanerva, T., Rintanen, T., Tainio, E. & Teeri-aho, J. 2006: Meriotakilokin ja meritattaren nykytila itäisellä Suomenlahdella – miten käy hiekkarantojen? – Lutukka 22(3): 67–82.

Metsähallituksen vastuulajien tilan ja suojelutason arviointi on tehty luontodirektiivin vuosia 2001–2006 koskevan raportoinnin yhteydessä. Suojelutaso ja sen osatekijät (levinneisyysalue, populaatio, lajin elinympäristö, ennuste lajin tulevaisuudesta) arvioitiin luokituksella suotuisa – epäsuotuisa riittämätön – epäsuotuisa huono. Leif Lindgren on vastannut arvioinnista. Jari Ilmonen on toimittanut tämän tietolomakkeen arviointimateriaalin pohjalta ja Heikki Eeronheimo on osallistunut toimitustyöhön.

Suosittelava viittaus: Lindgren, L. & Ilmonen, J. 2009: Metsähallituksen vastuulajien tila ja suojelutaso vuonna 2006. Meritatar – *Polygonum oxyspermum* C.A. Mey. & Bunge. – Tietolomake, lajit. Metsähallitus, 4 s. <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/pdf/luo/meritatar_2006.pdf>

Ulkoasu ja taitto Marianne Katainen, kansikuva Leif Lindgren, kartta Heikki Eeronheimo

© Metsähallitus 2009